

ret
år
lige
rte
y Vatne

Norge skal
ne gang er
eret - vi
an bli flere.
ntlig noe når
lramatikk på
nen døgnet
språk? (les:

erere ser vi
ne som våre
let med språk
i prøver etter
fortelle våre
ts makt, men
kan spare oss
dervisningsti-
r anskuelses-
på sitt beste,
innsikt gjen-
e slik all god
gerer. Og det

i løpet av de
ar hatt gleden
onteater i sin
iva det dreier
edstaden har
; men Tors-
ar for mange
området vært
i et regiontea-
orge.

ne på Torshov
il et publikum
vært fortrolig
Hvis vi som
pdra våre ele-
ofatte levende
del av sin kul-
finnes scener
ikke er så høy
øk. For mange
nettopp møtet
de og utradi-
setninger på
et skapt varig
teater som

ne gir sitt
skuespillerne
t fortsatt liv på
ret!

teren repre-
andslaget for
isning.

Er det rimelig å kalle krigene i Norge mellom 1133 og 1240 for *borgerkriger*, slik professor Kåre Lunden gjorde i Arbeiderbladet 20.3? Hva med verdenskrigene 1914-45? Utgjorde de en *europaisk borgerkrigsperiode*, slik enkelte historikere vil ha det til? spør Stein Tønnesson, forsker ved Institutt for fredsforskning.

Hva er borgerkrig?

Av Stein Tønnesson

I ARBEIDERBLADET 20.3 beklaget professor Kåre Lunden seg over at den pågående fjernsynsserien om Norges historie framstilte statsbyggingen på 1100- og 1200-tallet uten å omtale de mange krigene mellom konger, jarler og kongsemner. Nå er det alltid vanskelig å bestemme seg for hva en skal ta med i et kortvarig fjernsynsprogram, men jeg er enig i Kåre Lundens hovedpoeng: Stater vokser fram gjennom kamplarm. Statsmakt krever et *voldsmonopol*, og veien til dette monopolet har oftest gått gjennom utstrakt vold. Den amerikanske sosiologen og historikeren Charles Tilly har gått så langt som til å kalle all statsdannelse for *organisert kriminalitet*.

Men så kommer mitt spørsmål: Er det rimelig, slik Kåre Lunden gjør, å snakke om *borgerkrig*? Skillet mellom krig og borgerkrig forutsetter at staten allerede er skapt og at det går klare grenser mellom hvem som er dens borgere og hvem som ikke er det. De som kriget om kontrollen over det norske kongeriket mellom 1133 og 1240, oppfattet seg neppe som borgere i samme stat eller medlemmer av en norsk nasjon, slik de fleste av dem som bor i Norge, gjør i dag. *Tronfeider* er et bedre uttrykk for krigene i Norge den gang. Uttrykket «borgerkrig» finnes ikke i Snorres kongesagaer, og det er ikke noe i det han skriver som tyder på at det var mer umoralsk for en trønder å drepe folk i Viken enn å drepe andre kristne. Med hedninger var det en annen sak - de skulle helst drepes hvis de ikke lot seg kristne. Heller ikke ser det ut til at et norsk kongsemne brøt med tidens moral om han hentet seg støtte fra gøter, daner og islendinger i kampen mot sine kjødelige brødre i Norge.

Her kan det kanskje innvendes at Gulatingsloven hadde bestemmelser mot herjinger innenlands. Det var greit for vikinger å herje i utlandet, men ikke innenlands. Denne bestemmelsen var et viktig ledd i kongens bestrebelsers på å bygge et voldsmonopol innenfor et visst territorium. Men bestemmelsen gjaldt herjing og plyndring. Den satte ikke noe skille mellom indre og ytre kriger.

Det skulle være interessant å vite når uttrykket «borgerkrig» kom i bruk. Mon tro om det ikke vant fram i forbindelse med den engelske borgerkrig midt på 1600-tallet. For de nasjonalistiske strømningene på 1800-tallet ble skillet mellom

krig og borgerkrig fundamentalt. Da den norske nasjonalistiske historikeren Ernst Sars (1835-1917) skrev om tronfeidene 1133-1240, oversatte han like godt ordene «norske kriger» (*Norvagicorum bellorum*) hos Saxo Grammaticus med «de norske *borgerkrigene*». Saxo levde og skrev på latin mens feidene sto på. I vårt århundre har uttrykket «borgerkrig» festet seg i oppfatningen av hundreåret fram til kong Sverre hadde sikret sitt voldsmonopol.

Kåre Lunden trekker paralleller mellom byggingen av Sverre-ættens norske middelalderstat og den vest-europeiske statsdannelsen (EF) i dag. Den sammenligningen understreker mitt poeng. I forrige århundre skrev norske historikere samtidas skille mellom krig og borgerkrig tilbake i middelalderens historie. I dag forsøker noen historikere å skrive dagens og morgendagens europeiske identitet tilbake i første halvdel av det 20. århundre.

Den første og Den andre verdenskrigen er i ferd med å bli omdøpt til europeiske borgerkriger. I 1990 utkom den europeiske historikeren Jean-Baptiste Duroselles rikt illustrerte Europa-historie på en rekke språk. Kapitlet om de to verdenskrigene heter «Europa ødelegger seg selv». Samme år kom det ut en lærebok i USA (Findley & Rothney) om det 20. århundres verdenshistorie, som beskriver utbruddet av Den første verdenskrigen på følgende måte: «Der de dro av sted for å slåss mot fienden, kunne ikke soldatene i 1914 vite at de kastet seg ut i den første av to europeiske borgerkriger som skulle gjøre slutt på Europas verdensherredømme». Denne typen forståelse ligger nær for hånden i USA: Krigen mellom nordstatenes føderasjon og sørstatenes konføderasjon i årene 1861-65 gikk over i historien som en *borgerkrig* nettopp fordi den ene parten klarte å forhindre at den andre brøt ut av kontinentets storstat.

EFs unionsbestrebelsers har foreløpig vært et fredelig prosjekt. Hvis det lykkes, vil kanskje framtidens historikere se den europeiske statsdannelsen som resultat av en tretti år lang borgerkrigsperiode fra 1914 til 1945. Eller kan vi tillate oss å håpe at vårt århundres historie vil bli skrevet mest mulig på dets egne premisser?